

ЖОЗЕФ-КЛОД-МАРГЕРИТ, ГРАФ
ШАРБОНЕЛ
/1801/

Роден е в Дижон в 1775 г. Участвува в Наполеоновия поход в Египет и се отличава в битката при Пирамидите. Напуснал Египет поради тежко заболяване, той е заловен от турците и откаран в Янина, а след това в Константинопол. Оттам успява да избяга в 1803 г.

Шарбонел участвува във всички войни на Империята и достига чин дивизионен генерал. По време на Реставрацията е генерален инспектор на артилерията. В 1841 г. получава званието „пер на Франция“. Починал в 1846 г.¹

Описанието на пътищата през Балканския полуостров и бележките към него са очевидно плод на събрани от автора сведения и наблюдения по време на пленничеството му в Цариград.

●

КОНСТАНТИНОПОЛ (ПЪТЯТ ОТ СКУТАРИ ДО)
С БЕЛЕЖКИ ВЪРХУ ЕСТЕСТВОТО НА ПЪТИЩАТА,
СТРАНИТЕ И НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА, КАКТО И ВЪРХУ
ГРАДОВЕТЕ ФИЛИПОПОЛИ И АНДРИНОПОЛ

Г-н Шарбонел, артилерийски офицер

2 месидор², 9-та година — 21 юни 1801

Авторът съобщава, че от Венеция, Илирия и Епир има три посоки, по които може да се стигне до Цариград:

1) през Горна Албания, Скутари, Призрен, Скопие, Куманово, Крива паланка, Татар Пазарджик, Филипополи, Андринопол.

2) През Босна, идвайки от Далмация или Дубровник — Босна-Сарай, Йени Пазар, Прищина, след което се тръгва от Скопие по горния път — този е най-дълъг.

3) През Валона, Янина, Солун, по крайбрежието.

„Първият през Горна Албания е най-прекият, но на границата със Сърбия трябва да се прехвърли една доста висока и почти постоянно заснежена планина между Призренд и Кулканделен.³ Много е трудно по този път да мине артилерия, който

може да се използва в действителност за артилерия на коли едвам в Базарджик, място, където се поема големият път от Белград за Константинопол. [Този път] е толкова хубав чак до споменатия град, колкото повечето от пътищата в Германия.

Вторият през Босна има същото неудобство до Базарджик, поради прехвърлянето на много стръмни планини, където не могат да се използват коли; превозът от какъвто и да е характер се извършва само с товарни коне.

Третият през Долна Албания, като се дебаркира във Валона, Ботинтро⁴ или залива на Арта през Янина, Тесалия, е използваем на някои места за коли особено в тази последната област, но при Термопилите и на някои места отвъд тях след армията може да се изпрати само планинска артилерия, главно полско малокалибрено оръдие, което може винаги да се разглоби и пренесе на гърба на катър, когато е необходимо.

ПО ПЪТЯ ЗА ГОРНА АЛБАНИЯ.

[с. 2]

Имена на населените места по този преход	Разстояние между населените места
Антивари или Дулчино до	
Скутари	8 часа
Призренд	34
Калканделен	9
Юскюб	9 1/2
Куманово	7
Паланка ⁵	10
Кюстендил—	6
Дубница	7
Сармако	6
Баня ⁶	6 1/2
Базарджик	12
Филипополи	6
Хаскова	11
Хебидже	13
Андринопол	9
Ески Баба	8
Бургас ⁷	7
Чорлу	8
Сливри	7
Понте Гранде	6
Константинопол	8
Всичко:	198

БЕЛЕЖКИ

От Скутари до Призренд по протежение на 32—34 левги не се среща нито едно единствено село, а само няколко отделни къщи, в които пътникът отсяда. Областта е планинска и много окътана. Пътищата са проходими само с товарни коне. Почвата не предлага никакъв източник за издръжка на една армия. Жителите се хранят само с царевичник. Те почти изцяло са римски католици; едри и силни са, енергични и ненавиждат турското иго; този, при когото отседнах на 23 март, ми каза в присъствието на четирима мюсюлмани: „Ако генерал Бонапарт вместо в Египет би дошъл тук, само една негова дума би ни накарала да грабнем оръжието и сега не би останал ни един турчин в Горна Албания.“

Призренд и Юскюб са градове от средна величина, не без приходаизточници и особено последният, разположен на разклонението на пътя от Босна и този от Скутари.

Куманово, Паланка, Кюстендил и Дупница са малки градове. Сармако и Бана са по-значителни. Единствените затруднения, които една армия би трябвало да преодолява, са между морето и Баня. Най-напред — пътищата; после пречките, които може да създаде за придвижването ѝ част от местните турски жители, които, по нрав като босненците и албанците, единствени ще се бият; щом веднаж пристигне в равнините на България и Румелия, тя (армията) няма повече от какво да се страхува от жителите, които са земеделци, абсолютно невоинствени, знаят само да влачат игото си.⁶

Базарджик е красив град с великолепно местоположение; населението е от добра раса; това е най-хубавият град, на който попада пътникът, идещ от Босна и Албания по пътя от Белград за Константинопол. От Базарджик до столицата можеш да бъдеш следван от всякакъв вид коли, понеже пътищата са на отлично ниво и се намират много биволи, привикнали към впрягане.

Филипопои, град голям, с приятно местоположение, е с отлично население. Полетата, които отделяха този град от Андринопол, бяха много плодородни и богати преди няколко години, но бяха опустошени⁹ от недоволници, които вилнееха из тези райони от осем години насам. Когато минах през този край през месец март, те като че ли възнамеряваха да нахлуят там, но според двама души, които срещнах от Константинопол, те са пред този град; поради това диванът е наредил да бъдат предупредени посланиците на европейските сили да препоръчат на поданиците си да не се отдалечават без придружители от града.

Андринопол е един от най-големите градове на турската империя; той предлага всякакъв вид ресурси. Разположен всред

1. Маршрут на Жозеф-Клод-Маргерит, граф Шарбонел в 1801 г., капитан Делашас Веринь в 1806 г. и Луи дьо Заманя в 1807 г.

великолепна равнина и по бреговете на Марица (древния Хебър), изгодното му местоположение го прави център на армейски операции; той е почти на еднакво разстояние от Черно и от Средиземно море. С него се свързва чрез Хебър, чието устие е в Енос. Една военна част, която владее този важен пункт, би прекъснала, без да се придвижва, сухопътните връзки с Константинопол и ако Русия не изпрати нищо откъм Черно море, този голям колос ще падне от само себе си за кратко време.

От Андринопол до Константинопол нищо не може да спре напредването на една армия. Столицата е открита повече откъм тази страна и от другите страни има само развалини от стара крепостна стена, която не може да противостои дори на едно напредване без оръдия.

Париж, 2 месидор

(Подпис)¹⁰

Увод и превод: Б. Цветкова
Коментар: Б. Цветкова и П. Коледаров.

¹ Сведенията за автора черпим от Grand Dictionnaire universel du XIXe siècle, v. 1—17, Paris—Larousse, 1865—1888 (по-нататък GDU).

² Десети месец от републиканския календар (20. VI—19. VII).

³ Изопачено от Калканделен — тур. име на гр. Тетово, СР Македония, СФРЮ.

⁴ Изопачено от Бутринт, старобълг. Бутрот, дн. Бутринти в окр. Вльора, НР Албания.

⁵ Гр. Крива Паланка, СР Македония, СФРЮ.

⁶ Гр. Долна баня, Софийски окръг.

⁷ Люлебургас, град в Югоизточна Тракия, Турция.

⁸ Очевидно авторът не познава населението на тези райони, които многократно се съпротивявали по различни начини срещу османския режим.

⁹ Става дума за кърджалийските вълнения.

¹⁰ Преводът е направен по оригинала от Archives de l'armée de terre, Château de Vincennes, Paris, MR. 1617, № 41: Constantinople (route de Scoutari à) avec des observations.